

MAGYAR GYÓGYPEDAGÓGIAI TANÁROK KÖZLÖNYE

A MAGYAR GYÓGYPEDAGÓGIAI TANÁROK ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
SZAKFOLYÓIRATA

SZERKESZTI:
GYÖRGYFY ÁKOS

BUDAPEST, 1942.

KIADJA A MAGYAR GYÓGYPEDAGÓGIAI TANÁROK ORSZÁGOS EGYESÜLETE

A Magyar Gyógypedagógiai Tanárok Közlönye évenként tizszer jelenik meg. **Előfizetési ára:** Intézményeknek évi 24 pengő; magánosoknak évi 12 pengő; az egyesület tagjai tagdíjuk fejében kapják.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Fesztetics-utca 3.

Tartalom :

Búcsú és köszöntés	103
<i>Dr. Lux Gyula:</i> A szó hangja és jelentése közti lélektani kapcsolat	105
<i>Herodek Károly:</i> Fejlődési jelenségek a vakságügy területén	115
<i>Györgyfy Ákos:</i> Apróságok az iskolai életből	118
Könyvismertetés. <i>Dr. Zeddies Adolf:</i> A csökkentértékűség érzése és leküzdése. Fordította és ismerteti: <i>Fertőszegi Berta</i>	120
Hírek, vegyesek	121

Laptulajdonos: Magyar Gyógypedagógiai Tanárok Országos Egyesülete.
Felelős szerkesztő és kiadó: Györgyfy Ákos.

vargyasi Máté Ernő könyvnyomdája, Budapest, VIII., József-u. 61. T.: 139—259.

Búcsú és köszöntés.

Magyarország Főméltóságú Kormányzója a magyar királyi miniszterelnök előterjesztésére dr. Hóman Bálint m. kir. titkos tanácsost, válás- és közoktatásügyi miniszteri állásától saját kérelmére felmentette és ez alkalomból megemlékezvén arról az értékes munkásságról, melyet Őnagyméltósága közszolgálatá során csaknem négy évtizeden át a történeti tudomány fejlesztése, továbbá a vallás- és közoktatásügyi igazgatás, valamint a nevelésügy átszervezése és újjáalakítása terén kifejtett, neki a haza és a tudomány szolgálatában szerzett kiváló érdemeiért a Magyar Érdemrend Szent Koronával ékesített nagykeresztjét adományozta. — Uj válás- és közoktatásügyi miniszterre pedig dr. Szinyei Merse Jenő magyar királyi titkos tanácsost, az országgyűlés képviselőházának alelnökét nevezte ki a Kormányzó Ur Ő Főméltósága.

I.

Dr. Hóman Bálint egy évtizedet töltött el magyar életünk legfontosabb irányító közéleti pozíciójában, a magyar nemzetnevelés élén.

Csak az elmúlt évtized rohanó eseményeinek felmérése után tudunk valóban hű képet rajzolni arról a nagyvonalú, minden intézkedésében korszerű, a magyar nép kulturális felemelkedését és öntudatosítását célzó kultúrpolitikáról, amelynek Hóman Bálint közel tíz esztendőn keresztül minden időben hirdetője és megvalósítója volt. Amikor ezelőtt tíz esztendővel otthagya az egyetemi katedrát, hogy életét és munkásságát a magyar nemzetnevelésnek szentelje, az a hit, és szándék vezette, hogy utat mutasson a magyar művelődés számára. Az az akarat irányította minden lépését, hogy szervesen beépítse nemzetnevelésünket azokba az ősi magyar és keresztény tradíciókba, melyeknek legalaposabb és legkorszerűbb meglátója éppen ő volt, a tudós professzor, a középkori magyar történelem és kultúra, az ősi magyar dunavölgyi hivatás kutatója.

A magyar népnevelés volt kezdettől fogva legnagyobb szívügye. Sokszor hangsúlyozta, hogy népünk kilencven százaléka csak a népiskola szellemi javaihoz jut és ezért életbevágó fontosságú a népiskola nevelőinek és oktatóinak munkája. Nemzetnevelésünkben mindenkor emlékezetes marad majd, hogy a nyolcosztályos népiskolát Hóman Bálint valósította meg és a tankötelezettség idejét ő rendezte újjá. Az ő nevéhez fűződik 3000 népiskolai tanterem építése, a gyakorlati irányú középiskolák létesítése és átszervezése, az új tanterv kidolgozása, közoktatási igazgatásunk korszerű átszervezése. Rendkívül nagy érdeme Hóman Bálintnak, hogy rendezte a

*) Magyar Gyógypedagógiai Tanárok Közlönye, 1942. 6. sz.

magyar szórványvidék iskolaügyét. Ahol legalább tíz magyar anyanyelvű tanuló akadt, ott már magyar tagozatot állított fel a népiskolában és külön magyar tanítót küldött oda.

Mint európai látóköri tudós, világosan látta és átérezte, hogy belső nemzeti műveltségünk színvonala attól is függ, mennyire elevenek azok a kötelékek, amelyek bennünket a külföldre kötnek. Ezért építette tovább a magyar intézetek hálózatát és biztosította a külföldi egyetemeken a magyar tanszékek fölállítását. Gondoskodott arról, hogy nemzetünk legtehetősebb fiataljai mint ösztöndíjasok százával kerülhessenek ki a külföldi egyetemekre és ott folytathassák tanulmányaikat.

A magyar művelődés elmélyítésének volt a hirdetője: ezért adott új, és korszerű szervezetet a magyar tudományos intézményeknek. Föltáratta a hazai műemlékek egész sorát, a vidéki városokat műemlékekkel látta el. A magas műveltséget szolgáló egyetemeket és főiskolákat már tíz évvel ezelőtt is a megnagyobbodását váró országnak szánta. Ő szervezte meg a kolozsvári egyetemet is.

A mélyreható nemzetnevelés sugalmazta Hóman Bálint minden újítását. Jól tudta, hogy az ember és nemzet értékét a jövőben nemcsak az ismeretek és a tudás döntik el, hanem a neveltség és az egységes nemzeti világnézet. Hóman Bálint kultúrpolitikájának ez volt közel tíz esztendőn keresztül mindig a sarkalatos pontja: nevelni a nemzetet, korszerű, szociális szellemben az ősi magyar tradíciók és az egységes nemzeti világnézet törvényei szerint.

Hóman Bálint most újból visszatér tudományos hivatásához. Emellett intenzíven kíván még foglalkozni a vezetése alatt álló tudományos intézeteknek, a Magyar Történelmi Társulatnak, a Magyar Nemzeti Múzeumnak, a Gróf Teleki Pál Tudományos Intézetnek, a Közoktatási Tanácsnak és még más közérdekű tudományos munkálatoknak irányításával. Gyógypedagógiai oktatásügyünk az új szervezeti szabályzatot és a tanári státus rendezését köszöni miniszterségének.

II.

Szinyei Merse Jenő 1888-ban született Budapesten. Római katolikus, nős, császári és királyi kamarás, a szuverén Máltai Lovagrend tiszteletbeli lovagja.

A középiskolát és az egyetemet is Budapesten végezte és 1911-ben avatták a jogtudományok doktorává. Ezután a vallás- és közoktatásügyi minisztérium szolgálatába lépett mint fogalmazógyakornok és fokozatos előlépés után 1919-ben miniszteri titkár lett. 1922-ben a minisztérium elnöki osztályához került, ahol a személyi ügyeknek, majd a minisztérium költségvetésének is előadója volt. 1925-ben gróf Klebelsberg Kunó miniszter titkára lett és megkapta a miniszteri osztálytanácsosi címet. 1926-ban kinevezték közalapítványi igazgatónak. Önkéntesi évét még békében a volt 5. számú honvéd huszárezredben szolgálta le. A világháború kitörésekor mint tartalékos zászlós vonult be s az orosz és az olasz harctéren közel négyévi harcra teljesített. Hadikitüntetései: az ezüst és a bronz katonai érdemérem a katonai érdemkereszt szalagján a kardokkal

és a német II. osztályú vaskereszt. Mint tartalékos főhadnagy szerelt le. Első ízben 1926-ban a hatvani választókerület küldötte az országgyűlésbe. Az országgyűléseken élénk részt vett a Ház munkájában. 1938-ban a képviselőház egyik alelnökévé választották. Ő volt előadója többek között a középiskolai reformról, a tanügyi igazgatás egyszerűsítéséről, a múzeum, könyvtár- és levéltárügy egyes kérdéseinek rendezéséről szóló javaslatnak. Négy éven keresztül előadója volt a vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetésének. Tagja a magyar katolikus vallás- és tanulmányi alapokra felügyelő bizottságnak, Heves vármegye törvényhatósági bizottságának és kisgyűlésének, továbbá az Actio Catholica országos tanácsának. A Kormányzó Ur 1936 augusztusában a Magyar Koronás Bronzéremmel tüntette ki, 1941-ben pedig a m. kir. titkos tanácsosi méltóságot adományozta neki. Ez évben Viktor Emánuel olasz király és császár az olasz Koronarend nagykeresztjével tüntette ki.

A magyar gyógypedagógiai tanárság őszinte hálával búcsúzik dr. Hóman Bálint minisztertől és mély tisztelettel köszönti dr. Szinyei Merse Jenő új kultuszminisztert. Bizton reméljük, hogy az elkövetkezendő kultúrpolitikai tevékenységében, a gyógypedagógiai oktatásügy fejlesztésének még függőben lévő kérdései is megoldatnak.

A szó hangja és jelentése közti lélektani kapcsolat.*

Irtá: Dr. Lux Gyula, tanítóképző intézeti igazgató.

A nyelvlélektan sok megoldásra váró kérdése közt elsőrangú helyet foglal el a beszédjelenségek lélektani, pszichofiziológiai és fizikai kapcsolatának a kérdése. Hogyan lehetséges az, hogy egy tiszta lelki jelenség, mint pl. a gondolat, a térben jelentkező fizikai jelenségek, mint hang- vagy fényrezgések útján, az egyik ember lelkéből egy másik ember lelkébe átültethetők? Hogyan lesz a lelki jelenségből pszichofiziológiai, majd fizikai jelenség, s hogyan lesz ismét a fizikai jelenségből pszichofiziológiai, majd lelki jelenség? Ez a folyamat igen sok részletfolyamatra bontható szét, amelyek vizsgálata kívül esik e téma körén, így pl. a fizikai jelenségnek pszichofiziológiai jelenséggé átalakulása vagy a pszichofiziológiai folyamat leírása, stb. Most csupán a hang és jelentés közti kapcsolatot néhány fontosabb jelenségét próbáljuk lélektanilag megmagyarázni és néhány közkeletű tévedésre rámutatni.

A beszédjelenségek vizsgálatánál mindig szemelőtt kell tartanunk, hogy itt mindig kétféle lelki folyamatról van szó, a szerint, hogy a beszélő vagy a hallgató megértő ember lelkében lefolyó fo-

*) A Magyar Phonetikai Társaság XXIII. tudom. ülésén tartott előadás.

lyamatot nézzük. A beszélő embernél elsődleges a lelki jelenség, amely fizioiógiai, ill. pszichofizioiógiai úton válik fizikai jelenséggé, a halló-megértő embernél pedig elsődleges a fizikai jelenség, amely pszichofizioiógiai úton válik lelki jelenséggé. Az elsőt aktív, cselekvő, az utóbbit pedig receptív, befogadó jelenségnek is nevezhetjük. A fizikai jelenségek, amelyek a tulajdonképpeni közvetítést végzik ember és ember között, mind izmok mozgatása által keletkezett jelek: emberi hang, írás, jelbeszéd, mimika stb.

Úgy az aktív, mint a receptív jelenség vizsgálatánál három mozzanat emelkedik ki: egy lelki, egy pszichofizioiógiai és egy fizikai. Ezek közül bennünket ez alkalommal csak a lelki érdekel. A beszélés és a megértés jelenségének már felületes vizsgálata is azt mutatja, hogy a lelki és fizikai jelenség között kell a fizioiógiai folyamatot kívül még valamilyen jelenségnek lennie, amely a gondolatot elrendezi és a fizioiógiai folyamat számára elkészíti. Mert a gondolat szimultán jelenség, a gondolat a maga egész tartalmával egyszerre tűnik fel, a fizioiógiai folyamat azonban éppen azért, mert folyamat, szukcesszív jelenség. A szimultán módon, vagyis összes elemeivel egyszerre fellépő gondolat nem válhatik átmenet nélkül szukcesszív folyamattá. A gondolat olyan, mint a vetítő vásznon egyszerre megjelenő kép, amelyen a képnek minden legapróbb részlete rajta van. A gondolat tehát térbeli jellegű, míg a beszélés folyamata, amely ezt a gondolatot kivetíti, szukcesszív, tehát időbeli jellegű. A léleknek kell tehát lennie egy szervének, amely a térbeli jellegű gondolatot átalakítja, elrendezi, hogy az időbelivé váljék. Ez a szerv vagy készség, amely ezt a rendező munkát elvégzi: *a nyelv*.

A nyelv az a szerve vagy készsége a léleknek, amely a chaotikusan fellépő gondolatot formába önti, elrendezi és magunk számára is világossá teszi, majd a fizioiógiai folyamatot megindítja. Nyelv nélkül a gondolat chaotikus lelki képlet marad, amely még a gondolkodó, a gondolatot teremtő előtt sem válik világossá. Hiányos nyelvkészséggel csak hiányos gondolkodás lehetséges: *példa rá a siketnémák gondolkodása*. Persze nyelv nélkül is lehetséges gondolkodás, mert vannak a nyelvtől független gondolatok is, de a gondolkodás általában a nyelv formáló munkája révén történik. Mészire vezetne itt kitérni annak az állításnak a cáfolatára, hogy nyelv és gondolkodás lényegében egy és ugyanaz; elég ha itt arra mutatunk rá, hogy a nyelv az *formateremtő*, a gondolkodás *gondolat-teremtő* lelki tevékenység. A gondolkodás tiszta lelki jelenség, a nyelv azonban fizikai jelenségekkel egybekötött, azok nélkül nem keletkezhető, nem létező jelenség. A nyelv mindenkor *dualisztikus* megnyilatkozás, amelynek van egy belső, lelki és egy külső, fizikai oldala, olyan, mint a falevél, amelynek szintén van egy külső és egy belső oldala, vagy egy érem, amelynek szintén két oldala van. A nyelv szerepe azonban az, hogy úgy a született, mint a közvetített gondolatokat érthetőkké teszi. Mert a gondolkodó gondolata is csak

akkor válik értelmessé, amikor a nyelv formába öntötte és elrendezte a gondolat elemeit. A hallott gondolat is csak akkor válik értetetővé, ha a nyelv a rendező munkát elvégezte.

A lélekben tehát többféle tagozódást kell feltételeznünk. A legfelsőbb területen van a gondolkodó, érző és akaró szerv, vagyis a lelki tartalmakat teremtő szerv; azután jön a rendező, formateremtő szerv, a nyelv, amely működésében teljesen alá van vetve az első háromnak, s kétirányú tevékenységet fejt ki: működésének egyik iránya a legfelsőbb lelki szervek felé, másik iránya pedig a pszichofiziológiai szervek felé irányul, és ezáltal megteremti az érzékszervek útján felfogott fizikai ingerek, hang, fény stb. és a gondolat, vagy más szóval a hang és a jelentés közti kapcsolatot. A beszélő egyénél pedig fordítva, a gondolatot alakítja át pszichofiziológiai folyamattá. E szerint a nyelv alkotó, teremtő készség, *energia*. De ezáltal, hogy állandó formákat teremt, továbbá, hogy a beszéd elemeinek, a szónak és szólamoknak állandó alakot és tartalmat ad, *műnek* is nevezhetjük.

Minden emberi beszéd legalább két személy létezését tételezi fel: egy beszélő és egy hallgató-megértő egyénét.

Már most felvetődik a kérdés, hogy lehetséges az, hogy az egy nyelvcsoporthoz tartozók kölcsönösen megértik egymást? Hogy lehetséges az, hogy a beszélő lelkében megfogamzott gondolat átültethető a halló egyén lelkébe? Ha egy társaságban valaki azt mondja: „Most rajzolja mindenki a mutatóujjával a levegőbe egy arasznyi kört!”, akkor a társaság minden tagja végre tudja hatni a parancsot. Vagy ha azt mondom: „kétszer kettő négy”, akkor mindenki ugyanazokra a számfogalmakra fog gondolni. Nyilvánvaló, hogy ez csak úgy lehetséges, hogy a hallott szók valamennyiünk lelkében ugyanazokkal a fogalmakkal társulnak. De hát hogy társulhat egy fizikai jelenség egy lelki jelenséggel? Ez tulajdonképpen lehetetlenség, úgy hogy ez a kifejezés, hogy a hallott szó társul a fogalmakkal, helytelen, mert nem a hallott szó, hang társul, asszociálódik a fogalommal, hanem csak képzet képzetel. A hallott szó mint fizikai jelenség kívül áll a képzeteken, de viszont a fogalom sem azonos a képzetel, az még azon belül, vagy ha úgy tetszik, azon felül álló lelki képlet.

Az érzékszervek útján felfogott fizikai rezgések, akár hang- vagy fényrezgésekről van szó, egy előttünk még megmagyarázhatatlan módon előbb pszichofiziológiai folyamattá válnak, amely az idegpályákon fut végig és az érzetet közvetíti a központi idegrendszerrel, ahol a fiziológiai folyamat nyomán lelki jelenség kel életre. Az összekötő kapocs kétségtelenül az érzékszerv és a vele kapcsolatos idegpálya. Az, amit az idegszál közvetít, az nem más, mint a felfogott inger. Ha beszédet hallok, akkor az érzékszerv, a fül és a hallóideg csak hanghullámokat fog fel és hangingereket közvetít és nem szókat, az még nem szó, az csak hang. Két ember között

a térben nem szók röpködnek, hanem csak hanghullámok, olvasásnál betűk, tehát fényjelek, fényhullámok. A köznyelv szónak mondja ugyan úgy a hallható, mint a látható éterrezgést, de ez *nem szó*, ez csak fizikai jelenség. A felfogott fizikai jelenség szóvá csak akkor válik, ha ehhez valamilyen jelentés, valamilyen lelki tartalom is társul. Ebben a pillanatban a fizikai jel *szimbólummá* válik. A szimbólum közfelfogás szerint nem más, mint érzékelhető formája valamely lelki tartalomnak. De már fentebb említettük, hogy fizikai jelenség nem társulhat közvetlenül lelki jelenséggel, ebből következik, hogy a fizikai jelnek előbb át kell alakulnia lelki jellé, vagyis a hangrezgésnek hangképpé, hogy azután a megfelelő jelentés ezzel a hangképpel társulhasson. Valójában tehát a szimbólum nem maga a fizikai jelenség, hanem annak lelki képe. Amikor pl. a kereszttről, mint a kereszténység szimbólumáról beszélek, nem a fizikai jelenség, egy valóságos kereszt van előttem, hanem csak annak a lelki képe. A térben fellépő fizikai jelenségről kép alakul lelkemben. Ha ez a kép már ismerős, akkor kiváltja lelkünkben a régebbi emlékképet, ráismerünk. Ha ehhez a képhez azonban eddig még nem társult valamilyen jelentés, akkor a jel pusztán jel marad, nem emelkedik szimbólummá. Mert szimbólum csak az a jel, amelyhez bizonyos jelentés társul. Az éterben hullámzó hang vagy az olvasható, látható betűcsoport mindaddig csak pusztán fizikai jelenség, amíg azt meg nem értem. Miután bennünket most csak a hang érdekel, csak a hangszimbólumokkal foglalkozunk.

A hangszimbólum az emberi nyelv keletkezése szempontjából nélkülözhetetlen tény. Szimbólumok nélkül nem keletkezhetett volna nyelv. Hogy az emberi nyelv főként a hangot használja szimbólumként, az a hang természetéből folyik, mert ez a legkényelmesebb közvetítő eszköz. A kultúremler azonban a fényt is felhasználja szimbólumok közvetítésére, mert hisz a szem útján fogja fel az írott és nyomtatott szimbólumokat, a primitív ember pedig a jelbeszéd szimbólumait.

A szimbólum lélektani vizsgálatánál figyelembe kell mindig vennünk, hogy szimbólumon tulajdonképpen sohasem annak a térben észlelt formáját, tehát a fizikai jelenséget, *hanem mindig annak a lelki képét kell értenünk.*

A szimbólum gondolatközvetítő szerepét vizsgálva, felvetődik az a kérdés, hogyan lehetséges az, hogy a szimbólum a gondolatot, vagyis egyik ember lelki tartalmát a téren át közvetíteni tudja a másik emberrel? Közvetítés csak akkor következik be, ha az A-embernek az X-gondolata a szimbólum segítségével B-ember lelkében is kiváltja az X-gondolatot. Ha ezt nem váltotta ki, akkor nincs közvetítés. A tapasztalat azt mutatja, hogy az egy nyelvközösséghez tartozó emberek lelkében egy ismert szóhang valamennyi ember lelkében azonos lelki tartalmat vált ki. Ez csak úgy lehetséges, hogy egy szimbólumhoz valamennyi ember lelkében, akik a szóhan-

got megértették, azonos tárgyképzetek, jelentések fűződnek.

Egy nyelvközösséghez tartozó egyének szavainak közös jelentése tehát a közösség együttes munkájának az eredménye. Ha itt valaki egy szót nem abban az értelemben használ, mint amilyenben azt a közösség megszokta, akkor vagy nem értik meg, vagy kijavítják szóhasználatát. A közösség ilyenmódon szigorúan ellenőrzi a szók jelentésének a tartalmát és terjedelmét. Ha valaki egy szót új jegyekkel ruház fel, akkor a közösség ezt vagy elfogadja, vagy elveti.

A közösség e beavatkozó közreműködésével minden szó a maga rendszerében határozott területet kap, amelynek a határai nem mindig élesek, sőt rendszerint egymásba folynak, de a területnek van egy tiszta magja. Így pl. a „*menni*” ige a mozgást kifejező igék csoportjában, családjában, rendszerében határozott jelentésterülettel rendelkezik, s nem keverhető össze a járnival, szaladni, sietni, loholni stb. igékkel. Pl. Én a templomba járok, én a templomba megyek, a templomba sietek stb. Minden szó valamely szórendszerhez tartozik, amelyben egymás mellé kerülnek ezek jelentésterületei; pl. a színek nevei: piros az, ami nem zöld, sárga, kék stb.

De ahogyan a szó jelentését, ugyanígy ellenőrzi és határozott hangzás keretébe szorítja a közösség a szó hangjait is. Újításokat itt is vagy elfogad, vagy elvet. A szimbólum is és a hozzá tapadó lelki tartalom, jelentés is tehát a közösség, a néplélek alkotása, s ezért lehetséges emberek közti megértés.

A megértés a nyelvnek azonban csak egyik és nemcsak az emberi nyelvet jellemző jelensége, mert a hanghoz kötött jelentés megértése az állati nyelvben is megvan. A kutya, a majom, a madarak stb. hang útján érintkeznek, hanggal közlik megfigyeléseiket. A kotlós tyúk bizonyos hangjára a szétszéledt csirkék hozzáfutnak, a kakas bizonyos hangjára a tyúkok szétfutnak és elrejtőznek stb.

A nyelvnek ezt a teljesítményét, amely az embernél is és az állatnál is a megismeréseknek hanggal ad kifejezést, *értésítésnek* nevezzük. Ha nem azzal a szándékkal történik, hogy másokban hatást váltson ki, akkor egyszerű *jelzés* a neve. Ha azonban azzal a szándékkal történik, hogy másokban hatást váltson, pl. hasonló gondolatokat, érzelmeket stb., akkor *közlésnek* mondjuk. Úgy a jelzés, mint a közlés megvan az állatoknál is. Ezen a közös jelenségen kívül azonban alig van az emberi és az állati nyelv között más hasonlóság, de annál több lényeges különbség. A leglényegesebb különbség az állati és az emberi nyelv között az, hogy az állat nem képes fogalomalkotásra és nem képes a dolgok jegyeit, tulajdonságait a dolgoktól elvonatkoztatni. Ennek következtében nem képes a dolgokról valamit állítani, ítéleteket alkotni, alanyt és állítmányt egymásmellé állítani. Erre csak az ember képes, mert csak neki van meg az a lelki képessége, hogy a dolgoktól különválasztott, el-

vont tulajdonságokat is hangjellel, szimbólummal tudja ellátni és ezeket a dolgoktól függetlenül rendszerbe tudja foglalni. Ez a rendszerező erő, ez az elvonatkoztató képesség a nyelv. Ebben az értelemben nyelvről tulajdonképpen csak az embernél beszélhetünk, mert az állatok jelmegértő lelki jelensége egészen más, mint az ember jelmegértő jelensége. Az állatnál a jel mindig valamilyen konkrét jelenséghez van kötve, attól függetlenül nem használja a jelet, mert nincs fogalma, amely a tárgytól függetlenül tudja használni világában, míg az ember a tárgytól függetlenül tudja használni a jegyeket, mert el tudja azokat vonatkoztatni a tárgytól, van fogalma.

A *fogalomalkotás* e szerint az emberi nyelvtevékenység egyik jellegzetes vonása. Hogyan keletkeznek fogalmak? Az általános felfogás szerint úgy, hogy az ember lelkében kialakul valamilyen lelki tartalom, s ehhez hozzáfűzzük azután a megfelelő hangot, szót. E magyarázat szerint tehát a lélek készen álló, kialakult lelki tartalmakhoz kapcsolná a külső jelet. Ez persze naiv magyarázat, amely egyáltalában nem felel meg a tényeknek. Hogy ezt a folyamatot megértsük, vizsgáljuk meg kissé közelebbről a szó elemeit. A közfelfogás szerint *szón* többnyire csak a hallható vagy olvasható jelt értik. De mi már rámutattunk arra, hogy szónak csak azt a jelenséget tekinthetjük, amelynél a külső jel lelki képéhez bizonyos lelki tartalom, jelentés kapcsolódik. És azt is megemlítettük már, hogy a külső jelhez nem kapcsolódhatik közvetlenül lelki jelenség, mert lelki jelenséghez csak lelki jelenség társulhat; tehát valójában csak a külső jelről a lelkünkben keletkezett lelki kép, vagyis a szó hangképe, ill. írásképe társulhat a lelki tartalommal, vagyis a fogalommal. A szónál tehát általánosságban megkülönböztetünk egy külvilágban létező részt és a lelkünkben létező részt. A külső résznek megfelel lelkünkben a szó hangképe, hangképzete, ill. írásképe, látási képzete. Éles különbséget kell tehát tennünk szóhang és annak lelki képe, képzete, az ú. n. hangképzet között. Ehhez a hangképzet-höz társul a szó többi képzete, mint a tárgyképzet, az érzelmi képzet, a viszonyítóképzet, a beszédmozgásképzet és az írásmozgásképzet, ill. jobban mondva képzetcsoportok, mert hisz ezek mind még a legegyszerűbb szónál is külön-külön bonyolult csoportot alkotnak. E képzetsorozatból két képzet emelkedik ki: a hangképzet és a tárgyképzet; az első mint a fizikai jelenség lelki képe, a második mint a szó tartalmi része. Egy szó tartalmi része természetesen nem egy képzet, hanem a képzeteknek bonyolult rendszere. Ezekből a tárgyképzetekből válik ki a tárgytól elvonatkoztatott fogalom. Ezt a kiválasztó munkát végzi a nyelv, amikor egy tárgykör lényeges jegyeit összefoglalja egy egységbe és nevet ad neki. Amíg egy dologról csak képzeteink vannak, addig ezek a képzetek a gondolkodás számára értéktelen lelki elemek. Csak amikor a nyelv a lényeges jegyeket a név szalagjával egy egységbe foglalja, válnak azok

a gondolkodás számára értékke, akkor válik szellemi birtokunkká. A hangkép tehát nélkülözhetetlen eleme a fogalomalkotásnak. Hangkép nélkül nincs fogalom. Hangkép viszont lehet fogalom nélkül. A kis gyermek, de a felnőtt is sok olyan hangképet ismer, amelynek az értelmét nem ismeri, amelyhez nem tapad jelentés.

A nyelvnek fogalomalkotó szerepe igen nagyjelentőségű a szellemi élet kialakulásában. A nyelvnek e tevékenysége nélkül magasabbrendű szellemi élet egyáltalában nem volna. *A tanulatlan siketnémák, és méginkább a tanulatlan vak siketnémák lelki világa azért marad csaknem állati nívón*, mert náluk fogalomalkotás nem lehetséges. Fogalomalkotásra csak úgy képesek, ha oktatás útján a nyelvnek bizonyos faját el tudják sajátítani. A sikenémáknál azonban hangkép nem keletkezhetik, így nincs ami a tárgyképzeteket egy egységbe fogja. Igen érdekes jelenségek mutatkoznak egyes lelki betegeknel is, akik például elfelejtik a dolgok nevét, az ú. n. amnesztikus aphasiában szenvedőknél. Némelyeknél a szókincs egy bizonyos köre kiesik. Egyesek pl. elfelejtik a színek nevét. A színeket meg tudják ugyan különböztetni egymástól, de nem tudják azokat megnevezni. A világháború folyamán igen sok fejsérülésben szenvedőnél fordult az elő, hogy nem tudták a színeket megnevezni. Ilyenekkel kísérleteket végeztek. Azt a feladatot kapták, hogy egy rakás különböző színű pamutból válogassák össze a teljesen egyező színű fonalakat. Ezt a feladatot kifogástalanul elvégezték. Amikor azonban azt a feladatot kapták, hogy válogassák ki a zöld színűeket, nem értették a feladatot. Vagy amikor azt mondták nekik, hogy vegyenek ki egy piros fonalat, nem tudták, hogy milyen színről van szó. Vagy amikor különböző kékszínű fonalak csomójából ki kellett válogatni a sötét és világos árnyalatúakat, nem értették a feladatot, mert náluk minden árnyalat más és más szín volt. Hiányzott náluk a kék szín fogalma. Az egy árnyalathoz tartozókat ellenben pontosan ki tudták válogatni. Ezeknél tehát nem volt hiány a színérzetekben, ill. színképzetekben, de ezek a képzetek a tárgyhöz tapadtak, azoktól elvonatkoztatni nem voltak képesek, mert nem volt meg a hangkép, amely az egy színhez tartozó képzeteket egy egységben tudta volna összefoglalni és fogalommmá sűrűsíteni.

De nemcsak a betegeknel, hanem az egészséges gyermekeknel is megfigyelhető a nyelvnek a szerepe a fogalomalkotásnál. Ha pl. a szín fogalmának a kialakulását figyeljük meg a gyermeknel, akkor ugyancsak azt tapasztaljuk, hogy mindaddig, amíg a nyelv a fejlődés olyan fokához nem jut, hogy a színeket el tudja vonatkoztatni a tárgyaktól, az így elvonatkoztatott képzeteket nem jelöli meg névvel, hangképpel. A gyermeklélektan legkiválóbb kutatói mint W. Preyer, W. Stern és mások egyhangúan megállapították, hogy a gyermek színérzéke már közvetlenül születése után ki-fejlődik. Ezzel szemben a színek megnevezése igen későn jelentkezik. Némely gyermek 4—5 éves korában sem tudja a színeket meg-

nevezni. A gyermek pl. olyan feladatnál, mint amelyet a fejsérültnek adtak, aki elfelejtette a színek neveit, épúgy viselkedik, mint a sérült vagy az amnéziás beteg, vagyis, ha azt mondjuk neki, hogy válogassa ki a zöld fonalakat, akkor nem tudja, mit tegyen és összevissza szedi a különböző színűeket; vagy ha egy pirosszínű fonalat tartunk a kezünkben és azt kérdezzük, hogy milyen színű, akkor nem tudja megmondani. A kék égre esetleg azt mondja, hogy piros és így tovább. Ha több labdája van, s mindegyik más színű, akkor azokat nem tudja megkülönböztetni szín szerint. De ha csak egy piros labdája van, akkor esetleg meg tudja mondani, hogy ez piros labda, de hogy milyen színű a teljesen olyan pirosszínű gummijáték, azt már nem tudja, mert nála a piros szó csak a labda szóval társult, de a szín fogalma még ismeretlen.

A fejlődés során azonban egyszer csak észreveszi, hogy az emberek különböző tárgyakat mondanak pirosnak, s így rájön, hogy a „piros” nemcsak a tárggyal kapcsolatos valami, hanem attól el is vonható tulajdonság. Ekkor társul nála a szín fogalma és a neve, vagyis az eddigi képzetek, amelyek mind megvoltak, most szóvá forrnak össze.

A fogalomalkotás lélektani folyamatára vonatkozólag ma a következő elméletet kezdik elfogadni. Az ember a tárgyakat, dolgokat érzékszervei révén észleli. A lélek legalsó rétegében megmarad ezeknek hú képe. Ha később ugyanehhez a fogalomkörhöz tartozó tárgyat szemlélünk, észlelünk, akkor ennek a képe is elraktározódik ugyan a legalsó rétegben, de egyben reprodukálódik az első ízben látott tárgynak a képe is. Ha a szemlélő, észlelő az első és a második kép között lévő kapcsolatot észreveszi, akkor az utóbb észlelt tárgynak mintegy második emlékezeti képét nyeri, de ez már sematikus. Ez a sematikus kép az emlékezetben már egy második rétegben helyezkedik el, mintegy az első réteg természetű képei felett. Ennek a képnek a sematikus jellege és a távolság a közvetlen élménytől lehetővé teszi a legváltozatosabb alakulásokat, s ez a sematikus jelleg egyben fokozza a reprodukció valószínűségét, különösen, ha ehhez még egy harmadik vagy negyedik benyomás csatlakozik, amely az előzőkkel kapcsolatban áll. Ilyenkor már a második, vagyis sematikus kép is bevonható a benyomás feldolgozásába, s ezáltal egy még elvontabb és könnyebben felidézhető kép támad a tárgyakról, amely mintegy a harmadik síkban fekszik. Ez az eljárás természetesen folytatódhatik, s így egymásután különböző, egymásföle helyezett és mindig elvontabb képek alakulnak ki, mindaddig, amíg a nyelv egyszer csak egy név segítségével a lényeges jegyeket össze nem foglalja fogalommá. Ezt az útat, amely az első benyomástól a fogalomig vezet, a nyelv megrövidítheti. A gyermek pl. igen sok benyomást szerez, de egyáltalában nem gondol összefüggésekre, rendszerezésre, mert nincsenek magasabb síkban keletkezett képei. De ha a környezet nevet ad ezeknek a különböző, de

összefüggő benyomásoknak, ezáltal ezek azonnal magasabb síkba jutnak. A név ilyenkor kristályosodási központként hat, amely körül az élmények csoportosulnak és rendeződnek. A név, a hangkép tehát itt fogalomalkotó jellegű. *Ez lehet a magyarázata annak, hogy a siketnémák rendszerint nem jutnak el normális képességek és körülmények között sem magasabb szellemi színvonalra. A siketnémáknak is megvan a képességük, hogy benyomásokat feldolgozhassanak és a benyomások ismétlésével mindig magasabb tudat-síkba juthassanak, de mivel hiányzik a segédeszköz, a hangkép, a szimbólum, amellyel a magasabb síkbajutást megtehetnék, vagy legalább megrövidíthetnék, nem képesek magasabb síkba emelkedni. Ha megtanulnak írni-olvasni, akkor az íráskép segítségével természetesen fel tudnak ugyan emelkedni, de soha odáig nem tudnak eljutni, mint a halló-beszélő ember.*

A hangképnek, szimbólumnak a jelentőségét a fogalomalkotásnál újból ki kell emelnünk. De ezzel kapcsolatban egy általánosan elterjedt tévedésre kell rámutatnunk, amely sok féreértésre adott már alkalmat. Minden nyelvlélektani munkában találkozunk ezzel a kifejezéssel: *a szó jelentése*. Mivel egyes nyelvkutatók ennél a kifejezésnél „szón” a hallható, esetleg olvasható jelenséget, tehát az érzékszervekkel felfogható jelt értik és nem azt a lelki képletet, amely a felfogható jel lelki képének az általa jelzett fogalommal való társulásából keletkezett, magyarázataikkal rendszerint zsákutcába jutnak. Fentebb már rámutattunk arra, hogy a szónál megkülönböztetünk egy külvilágban lévő részt és egy lelki részt. Ez a valóságnak megfelelő tény, ha én beszélek vagy ha beszélni hallok valakit, s a beszédet megértem. Mihelyt azonban a szóról mint a nyelv egyik eleméről, jelenségéről beszélünk, akkor a fizikai valóság ki van már kapcsolva, akkor már csak a szó hangképéről és a vele kapcsolatos fogalomról beszélhetünk, tehát egy tisztán lelki jelenségről. Szóvá azonban az elhangzott hangcsoport csak akkor válik, ha megfelelő lelki tartalommal, fogalommal társul, egyesül.

Amíg ez az egyesülés nem történik meg, addig nem beszélhetünk szóról. A tévedés tehát abban rejlik, hogy *szónak mondják a hangcsoportot, esetleg betűcsoportot*. Tévedések elkerülése végett legjobb volna a külső jel, lelki képét „név”-nek nevezni, s akkor a szó képlete ez lehetne: szó = név és fogalom, vagyis: sz = n + f. A név természetesen nem a fizikai hangot, hanem a hangképzetet jelenti, mert hisz fizikai jelenség közvetlenül nem egyesülhet lelki jelenséggel, hanem csak lelki jelenség lelki jelenséggel. A plusjel sem hozzáadást, asszociációs társulást, hanem tökéletes egyesülést jelent. Amikor tehát arról beszélünk, hogy a szótárban „szók” vannak, az nyelvlélektanilag helytelen állítás, mert a szótárban csak látható jelek vannak, amelyeknek olvasásánál lelkemben ezek megfelelő lelki képe tűnik fel, s ehhez vagy társul fogalom vagy sem, a szerint, hogy ismerős jelről van-e szó vagy sem. Egy ilyen jel,

betűcsoport nyomán a lelkemben feltűnt névképzethez azonban nemcsak egy, hanem több fogalom is társulhat, amit képlettel így fejezhetünk ki: $sz = n + f_1 + f_2 + f_3$. Ha pl. ezt a hangcsoportot hallom „mester”, akkor lelkemben mindenekelőtt feltűnik ennek a hangcsoportnak a hangképzete. Ha ezt a hangcsoportot még nem hallottam, vagyis ismeretlen előttem, akkor nem fog lelkemben semmiféle fogalom társulni vele. De ha ismerős a hangcsoport, akkor azonnal társul vele a megfelelő fogalom. Miután ennek a hangképnek, helyesebben névnek azonban többféle jelentése lehet, az a fogalom fog vele társulni, amely eddig leggyakrabban társult vele; egy iparosnál talán az iparosmester fogalma, vagy esetleg egymásután mind a három, ha a fogalom terjedelmét vizsgálom. Ilyen értelemben beszélhetünk a névnek különböző jelentéséről, *de nem beszélhetünk a szó különböző jelentéséről*. Különböző fogalmak, jelentések tapadhatnak a névhez, de nem a szóhoz, mert hisz a szó a név és a fogalom egysége, amelyhez még külön fogalom nem tapadhat.

Ennek a kérdésnek a tisztázása után emeljük mégegyszer ki azt a megállapítást, hogy a szó két különböző eredetű elemnek az egyesülése: a fizikai eredetű hangképnek, vagyis *névnek* és a lelki munka révén kialakult *fogalomnak* az egyesülése. Fentebb kifejtettük, hogy a fogalomnak a kialakulásához szükség van hangképre, névre. A hangképnek, a jelnek, szimbólumnak tehát igen nagy jelentősége van a fogalmak kialakításánál. Fogalmak nélkül viszont nincs beszéd, nincs magasabbrendű szellemi élet. A beszéd elemei a fogalmak, ill. a fogalom és név egyesülése, a szók. A beszédben azonban vannak olyan szók is, amelyek nem tárgyképzetekkel társult nevek, hanem viszonyító képzetekkel társult nevek. Ilyenek pl. a kötőszók, a viszonyítók stb. De ilyen természetűek a mondatban lévő szókhoz járuló különböző elemek, mint ragok, jelek, képzők, amelyeket egyszóval viszonyító elemeknek nevezhetünk. Ezek lélektani vizsgálatánál ismét a hangképnek, a névnek nagy jelentőségére bukkanunk. Kétségtelen, hogy hangkép nélkül a szók szintatikus, mondatbeli viszonyítása nem alakulhatott volna ki. A nyelvfejlődésnek az adott hatalmas lökést, hogy az ember rájött arra, hogy egy gondolat kifejezéséhez szükséges szók közti viszony is hanggal jelölhető. Azáltal, hogy a nyelv nemcsak a fogalmakat, hanem a szintatikus viszonyokat is meg tudja jelölni, világossá, érthetővé válik a közlés. Az agrammatizmusban szenvedő lelki betegek a szók grammatikai alakjait és a szintatikus viszonyokat nem ismerik, ill. nem tudják kifejezni, ezért érthetetlen vagy alig érthető a közlésük.

Ezekkel a fejtegetésekkel, amelyekben kimutattuk, hogy a nyelv a hangot egy jelentés szimbólumává tudja tenni, hogy a szimbólum segítségével az összefüggés nélküli képzeteket egy egységbe tudja foglalni és fogalomná tudja sűrűsíteni, hogy a viszonyító elemeket is szimbolizálni tudja s ezáltal lehetővé tudja tenni a chaoti-

kus gondolatkomplexum tagolását és az egyes tagok közti viszony kifejezését, s így mások számára is érthetővé tudja tenni a gondolatot, csak nagy vonásokban vázoltuk azt a viszonyt, amely a hang és az általa jelzett jelentés között van. Persze itt csak a hangjelenségek azon csoportjára voltunk tekintettel, amelyek betűkkel is jelezhetők; a beszédhangoknak azonban sok olyan csoportja is van, amely látható jelekkel nem jelezhető, mint amilyen a zenei és nyomatékos hangsúly, a ritmus, a hangerősség, suttogás stb., amelyek mind ennek a problémakörnek a kérdései, de amelyeknek a tárgyalása ez értekezés keretén kívül esik.

Fejlődési jelenségek a vakságügy területén. A vakokat gyámolító egyesületek igazgatóinak értekezlete.

Irta: Herodek Károly, ny. vakintézeti igazgató.

A vakokat gyámolító egyesületek igazgatói március hó 29-én értekezletre gyültek össze a budapesti központi egyesület Hermina-úti székházába. A gyűlést a budapesti nevelő- és foglalkoztató-intézetnek igazgatója: Schnitzl Gusztáv vezette. Mindenekelőtt kegyeletes szavakkal emlékezett meg a vakok szombathelyi intézetének elhunyt érdemes igazgatójáról: Joó Sándorról, aki igen értékes munkásságot fejtett ki és az igazgatói testületnek egyik megértő, lelkes, munkás tagja volt. Nem haladhatott el a gyűlés szó nélkül amellet az értékes és önzetlen munkásság mellett, amelyet Schnitzl Gusztáv igazgató a Magyar Művelődés Házában rendezett díszelőadás megtartása körül, különösképpen a vakok Homeros-énekkarának előkészítésében és közreműködésével a siker érdekében kifejtett. Köszönetét és elismerését tolmácsolta az értekezlet az igazgatónak ezért a cselekedetért.

A tárgysorozat érdemi részében elsősorban is az intézetek átszervezési munkálataival foglalkozott az értekezlet. A kérdés két részre tagozódik. Az első az állami nevelő- és tanintézettel kapcsolatos átszervezésre, a másik a foglalkoztató-intézetekkel kapcsolatos átszervezési és egyéb kérdésekre vonatkozik. Ami az első illeti, tudnunk kell, hogy a már több ízben említett ipari és kereskedelmi képzés a készülő tantervvel kapcsolatban megoldást nyer. Az általános tanterv kereteit a tanügyi főhatóság a tett előterjesztés alapján a 85.027—1942. sz. rendeletével jóváhagyta, s ebbe fog beilleszkedni az érintett szaktagozat is. Egyébként a tanterv általános képe a nevelő- és tanintézetben olyképpen alakul, hogy egy előkészítő osztály után 8 éven át felmenő osztályokban elvégzik a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr által 55.000—1941. V. sz. alatt kelt rendelettel a nyolcosztályos népiskola részére megállá-

pított tanterv anyagát, kiegészítve a vakok speciális képzésének tárgyaival, — azután részt vesznek a négyéves ipari és kereskedelmi tanfolyamon, amelynek elméleti részét a nevelő- és tanintézetben, gyakorlati részét pedig a Vakokat Gyámolító Országos Egyesület ipari foglalkoztató műhelyeiben sajátítják el. Ez utóbbi felöleli a polgári iskola elméleti anyagát, gyakorlatilag pedig megfelel a tanonciskolának és évszámainak, amely után segédi levelet kapnak és az önálló ipar üzésére megadja a szükséges ismereteket. Ezek figyelembevételével a Vakok József Nádor Királyi Országos Intézete szervezeti beosztása a következő képet fogja mutatni:

2 évi óvodai képzés, 1 évi előkészítő képzés, 8 évi elemi iskolai képzés, 4 évi ipari és kereskedelmi képzés.

Ha az óvodai képzést lekapcsoljuk, 13 évben állapíthatjuk meg a vakoknak elméleti és élethivatási képzését. Ebből a szervezetről azt is láthatjuk, hogy az Országos Intézet szakiskolai tagozattal bővül, ami a múlttal szemben eltérést mutat a jobbfelé. De egy negatívumról is kell szólnunk, mégpedig a zenei képzésről. A vak ifjak között ugyanis jelentékeny számban akadnak olyanok, akik magasabb zenei tanulmányok folytatására a Zeneművészeti Főiskolára kívánnak beiratkozni. A múltban az Országos Intézet a negyedik polgári iskolának megfelelő végbizonyítványt szolgáltatott ki a tanulóknak, most a zenészek számára a 8 felmenő elemi iskola után kell kiadni a bizonyítványt, mert hiszen ők az ipari és kereskedelmi iskolába, hihetőleg nem fognak járni, ellenkezik a zenei képzés fogalmával. Ez pedig olyan nehézséget jelenthet, amelyről úgy sejtjük, hogy a Zeneművészeti Főiskola a nyert minősítés alapján nem tudja majd a zenei pályára készülő tehetséges világtalan növendékeket felvenni. Meg vagyunk győződve, hogy a kivezető utat a közös, vállvetett munkával meg fogják találni. Nagy erkölcsi előnyt jelentett a múltban a IV. polgári iskolának szóló végbizonyítvány kiállítása és annak expressis Verbis az okmányra való rávezetése. Ebből az erőforrásból táplálkozott a tanulók sokasága, emelte az intézet tekintélyét, sőt a tanári, illetve gyógypedagógiai karnak is nehéz időkben erőforrásul szolgált. Őszintén sajnálnók, ha ettől a szerzett jogtól most az Országos Intézet elesnék.

Az ifjú vakok iskoláinak átszervezésével kapcsolatosan megszűnt a budapesti foglalkoztatónak a későbbi korban megvakult leányok részére szolgáló ú. n. ifjú vakok iskolája. Mert csak így volt biztosítható, hogy a központi egyesület átveszi az Országos Intézetet végzett növendékek foglalkoztatását, illetőleg ipari és kereskedelmi tagozatának gyakorlati ellátását. Mivel pedig a folyó tanévben ez a szaktanfolyam nem nyilhatott meg, felhasználta az Országos Egyesület a felszabadult férőhelyeket arra, hogy 20, állami intézetet végzett ifjút és hajadont egy újabb morze-tanfolyamon szakképzésben részesítsen, akiknek jövőjét ez úton biztosítani fogják. Ezek figyelembevételével a nők részére Munkácson nyitottatott

ifjú vakok iskolája, amely szabályszerű időben és módon megkezdte működését. Ennek az iskolatípusnak a jelenlegi képe egyébként a következőképpen alakul: Minden 14. életévét betöltött világtalan nő elméleti és gyakorlati kiképzése Munkácson, a férfiaké pedig Szegeden és Szombathelyt az ifjú vakok iskolájának keretében történik. Tantervük revideálás alatt áll. A munkálatok Horváth Kálmán tanár kezében csomósodnak össze, az illetékes igazgatók támogatásával.

A Felső-Magyarországi Egyesület elnökségével és Miskolc város polgármesterével való tárgyalás alapján mint arról lapunkban már egy ízben megemlékeztünk, — a vakok egyesülete, internátusa és foglalkoztató tagozata megszűnt. A védettek egy része más intézetekben, másik része pedig intézeti beosztást nem kívánván, a diósgyőri vasgyárban talált elhelyezést, illetőleg foglalkozást. Ez utóbbi igen öröndetes tény. A továbbiakat illetőleg még a tárgyalások folyamatban vannak, de rövidesen nyélbeütődik a függőben lévő állapot.

Tervbe vette a budapesti központi egyesület a rendszeres munkák végzésére alkalmatlan, a kombattánsokhoz viszonyítva csökkent munkateljesítményű vakok részére ú. n. ápolóintézet létesítését.

A vakok kolozsvári intézetének épülete, sajnos, még mindig nem szolgálja teljes egészében eredeti rendeltetését. E tekintetben a központi egyesület felajánlja szolgálatait és megragadja a legközelebb kínálgzó kedvező alkalmat, hogy a kérdést dűlőre vigye. Ettől függetlenül a kolozsvári intézet szervezeti ügye a megoldatlan kérdések közé tartozik. Ma az a helyzet, hogy az intézetben kétféle iskolatípus működik: az egyik a nevelő- és tanintézet, a másik az ifjú vakok iskolája, amely — mint ismeretes — foglalkoztatóval van ellátva. A kolozsvári intézet a központ vélekedése szerint sokkal eredményesebben szolgálhatja a vakok ügyét, ha csak a 14 éves koron túl megvakultak iskoláztatását, képzését és foglalkoztatását tűzi ki feladatául és valósítja meg. Az erdélyi vak gyermekeket a budapesti intézet venné fel, mert ennek az intézetnek megvannak az eszközei, tanárai, tanszertára, tankönyvei, stb. A bifurkációs rendszer megszüntetése lehetővé tenné, hogy osztatlan erővel fekűdhetne bele abba a kérdésbe, hogy Erdély 14 éves koron felűli vakjait, továbbá azokat, akik az idegen impérium alatt kiképzésben és foglalkoztatásban nem részesűlhettek, felkarolja és kiterjeszti rájuk az oktatás és foglalkoztatás jótékony áldását. Ilyenek száma pedig tetemes, tehát ott kell segíteni, ahol nagyobb a szükség. Mindenképpen nem akarja a központi egyesület a kérdést azonnal megoldani, mert meggyőződése, hogy idővel önmagától is, az általa elfoglalt álláspont szerint, megoldódik a kérdés.

A *körzetbeosztás* kérdésének tárgyalását az ország területének öröndetes gvarapodása tette szükségessé. Hogy az érdekelt

egyesületek képviselői előtt tisztán álljon, milyen területre tarthatnak igényt, a központi egyesület megrajzoltatta a körzetbeosztás színes térképét. A beosztásnál vezérelv gyanánt az egyes intézetek befogadóképességét tartották szem előtt, mint az egyedüli helyes szempontot. Így aztán a beosztási tervezetet az érdekeltek minden módosítás nélkül, közmegnyugvással fogadták el.

Ezután az *ipari és kereskedelmi ügyekben* nyertek tájékoztatást a vidéki foglalkoztató-intézetek vezetői. Indokoltá tette ezt a megváltozott gazdasági viszonyokhoz való hozzásimulás, a nyersanyagbeszerzés és a vakok ipari készítményeinek megfelelő árusítása. Ilyenformán kiterjedt a tájékoztatás az anyagvásárlásra, a ciroknak saját kezelésben való termelésére, ár kalkulációra és egyebekre. Hangsúlyozta az értekezlet, hogy az ipari üzemekben áremelés esetén az árellenőrző Kormánybiztosság előzetes hozzájárulása kikényszerítő. Végül felhívta az értekezlet a jelenlevők figyelmét, a bejáró vak munkások biztosítási kötelezettségére.

Az *indítványok során elhangzott* a központ részéről az az óhaj, hogy megalkotandó volna az egész országra kiterjedőleg a *vakságügyi statisztika*. Ezt olyképen értelmezhetjük, hogy a vakok egyesületei egyesült erővel és pénzáldozattal felállítják a *vakok kataszterét*, amelyben minden egyes vakra vonatkozó adat pontosan fel volna tüntetve. Azonban akár egyszerű statisztikai adatok gyűjtéséről, akár a vakok kataszterének felállításáról van szó, az eszmét csak örömmel üdvözölhetjük és kívánjuk, hogy mielőbb megvalósuljon.

Apróságok az iskolai életből.

Közlő: Györgyfy Ákos.

I.

Harmadik osztályos siketnéma növendékeim nagyon szeretnek rajzolni. A rajzfüzeteket az iskolai szekrényben őrzöm. Nemrégem is kértek, adjam oda nekik a rajzfüzetet. Azt mondtam, aki *szépen kéri* a szekrénykulcsot, az kiveheti a rajzfüzetet és rajzolhat. Egymásután jöttek eléem és mondták: „Tanár úr, kérem a kulcsot.” Aki elfogadható kiejtéssel szólt, megkapta a kulcsot és kivette füzetét a szekrényből. Az egyik kis leánynak azonban sehogyan sem sikerült a kérés. Mondott ő tadárt, tatárt, natárt csak tanárt nem s így nem is kapta meg a kulcsot. Búsan ült helyén és szomorúan nézte a boldog rajzókat. Egyszerre azonban csaknem futva jött helyéről, mosolygós arccal eléem állt, kis kezeit összetette és szinte hamiskás pillantással — mintha valami rendkívülit tartogatna számomra — így szólt:

— Ákos, kérem a kulcsot!

Nagyon meglepett ez a váratlan fordulat! De mert kiejtésileg és egyébként is *szépen* kérte a kulcsot, nem tanár urat, hanem Ákost mondott — így értelmezte végeredményül a *szépen* kérést — természetesen oda adtam neki azt.

II.

Tanmenetszerűen az *óra ismertetése* került sorra. Minden magyarázat nélkül felrajzoltam a táblára egy kört és az egyes órák helyét számjegyek helyett egy-egy vastagabb vonással jelöltem meg. Azután rámutattam, nem sorjában, hanem összevissza, a vonásokra és kérdeztem: Hány óra? Nagy öröömre még a leggyengébb tanuló is teljes pontossággal és biztossággal felelt meg. Egy óra ketében a fél egy, fél kettő, fél három stb. órával is tisztában voltak. Kezdetben persze siketnémásan így mondták: egy fél, kettő fél, három fél stb.

Hogyan lehetséges ez? — A siketnéma vizuális egyén. Az *óra tudása* helyismereten fordul meg. Már a kis siketnémát is érdekli a mutatók járása, haladása. Nem a számot nézi ő, hanem azt a helyet, ahol a mutatók bizonyos időpontban (felkeléskor, reggelizéskor, iskolába menetelkor, délben, uzsonnakor, vacsorakor, lefekvéskor stb.) állanak. És ha az óra ismertetésekor arabs vagy római számok odairásával *nem zavarjuk már szerzett óra ismeretét*, nyert ügyünk van. — *Tessék megpróbálni!*

III.

A siketnéma növendékek általában nem szeretnek hangosan beszélni és maguktól csak ritkán beszélnek. Pedig mi éppen beszéltetni akarjuk őket. Hangos beszélésre készítésüknek egyik módja az is, ha szólásra kényszerítő helyzetekbe hozzuk őket, ha szándékosan teremtünk, szólásra, beszélésre kényszerítő eseteket, helyzeteket. Így akarva, nem akarva, mégis csak kénytelen megszólalni a siketnéma.

Szólásra kényszerítő esetek, helyzetek:

Az osztályban szándékosan *rossz* tollat teszek néhány gyermek tollszárába. Csak akkor kap jó (új) tollat, ha azt kéri. (Rossz a tollam. Tegnap még jó volt. Kérek új tollat! Tessék! Köszönöm szépen.)

Eldugok két-három tollszárat. (Nincs meg a tollszáram. Hol van? Nem tudom. Keresd meg! Talán a szekrényben (az asztalfiókban) maradt. Itt van. Megtaláltam. — János nem kapott tollszárat. Hol van a János tollszára? Nem tudom. Talán elveszett. Keresd meg? Hol keressem? A szekrényben keresd! Megvan. Add oda Jánosnak! Tessék! Köszönöm szépen. Szívesen.)

Kevés tintát töltök a tintatartóba. (Kevés a tintám. Kérek tintát. Tölts magadnak! Kérem a tölcserít. Most már elég.)

Kitört hegyű írónk adok egy-két gyermeknek. (Kérem, legyen szíves (szíveskedjék) meghegyezni az írónomat. Neked nincs késed?

Nincs. Kinek van kése? Andrásnak van. Őt kérd meg. Kérlek, hegyezd meg az irónomat. Vagy: Kérd kölcsön a kést Andrástól és hegyezd meg az irónodat. Te már ügyes, nagy fiú vagy! Kérlek, add kölcsön a késedet. Tessék. Köszönöm. Szívesen.)

Kiveszem az itatóspapírt egy-két irkából. (Hol van az itatósom? Ki vette el?)

Gumit, krétát ejtek le és felvételtem. (Leesett a gumi. Hol van? Nem látom, messzire gurult. Keresd meg! Megtaláltam. Tessék! — Leesett a kréta. Eltört. Kár. Vigyázni kell! — Vedd fel! Itt van. Tessék.)

Sokszor átküldöm valamiért más osztályba. Leküldöm az írodába, a konyhába, a kapushoz.

Ebédnél néhány gyermek nem kap kenyeret.

Néhánynak elfelejtünk villát, kést, kanalat, poharat adni.

Öt-hat gyermek székét elvitetem.

Nem tétetek sót az asztalra.

Kevesebb levest kap 6—8 gyermek.

Elfogy a víz.

Öltözéskor néhány gyermek nem találja a kabátját, a szapant, a törülközőt. És számtalan más esetet idézünk elő.

Ezeket mind kérnie kell. A munkába természetesen mindenkit bele kell vonni, aki a növendékkal csak érintkezik az intézetben.

Könyvismertetés.

Dr. Zeddies Adolf: A csökkentértékűség érzése és leküzdése. Bad Homburg, 1939. — Fordította és ismerteti: Fertőszegi Berta, a siketnémák soproni intézetének tanára.

A csökkentértékűség a gyógypedagógia egyik legszembetűnőbb kérdése. Csökkentértékűnek érzi magát a vak, a siketnéma, leginkább azonban a dadogó, amit Schneider Pál „A dadogás gyógyításának új útjai” c. munkájában tárgyal, és a gyakorlati tapasztalat is számtalan esetben igazol. A csökkentértékűség érzésének ellensúlyozására és eltüntetésére ad értékes útmutatást ez a mű.

A csökkentértékűségi érzésben szenvedőt annak a megismerésére igyekszik rávezetni, hogy lelki komplexusa tisztán helytelen önbecsülésén és kóros önérzetén alapul.

Ha valakinek abbeli törekvése, hogy állandóan önönmagát állítsa előtérbe sorozatosan hajótörést szenved, önérzete elfajulásra vezet. Érzékennyé, bizalmatlanná, bosszússá, túlzott mértékben önzővé és igazságtalanná válik, sikertelenségeit nem ismeri be, ezekért nem önmagát teszi felelőssé. A könyv útmutatást nyújt a csökkentértékűség leküzdésére. Megmutatja a bizalom és életkedv felé vivő utat és mindenekelőtt azt is, hogy ehhez a komoly és becsületes munka vezet.

A csökkentértékűség hibáinak okát nem önmagában keresi, hanem sikertelenségeiért embertársait és a természet mostohaságát teszi felelőssé.

Ahelyett, hogy erőt gyűjtene az élet változatos eseteire, ahelyett, hogy félelmét saját erejében rejlő bátor magatartásával küzdené le, és abban a merésre és cselekvésre való ösztönzést ismerné fel, félelmi színezetű képzeleteinek és csökkentértékűségi érzéseinek minden további nélkül válik rabjává és ezzel az „ördögkerékbe” kerül. A rajtuk úrrá lett félelem a sikertelenségeknek hatalmas vonzóereje; utóbbiak fokozzák a félelmet és a további sikertelenségek számára a legkedvezőbb alapokat teremtik meg. Ily módon fejlődnek ki a csökkentértékűség súlyos formái, amelyek csak akkor küzdhetők le, ha az egyén többé nem fél, hanem minden ereje befektetésével leküzdí a félelemérzést.

A gyógyítás főbb elvei:

1. A közösségből kivált egyént ismét oda visszavezetni.
2. Az elfásult egyén önbizalmát, önbiztonságérzését, bátorságát és élethitét visszaerősíteni.

A közösség érzéséből hat fontos feladat kristályosodik ki: a tárgyi-lagosságra való készség; — az embertársi készség; — a nemi feladatok teljesítésére való készség; — a munkakedvre való készség; — a felelősségre való készség; — a természet és művészet szeretetére való készség.

A csökkentértékűség érzése leküzdésének két fokozata van:

1. Az idegkóros tünetek megállapítása.
2. Bátorsági gyakorlatok. (Lelki kezelés vagy pszichológia.)

Mindezzel a csökkentértékűség összes előidéző okait megszüntetjük. A lélek meggyógyul. A bátorság, a bizalom, az élet értelmébe vetett hit visszatérnek s az élet vonzóerejének értéke dallamosan zeng ismét a lélekben. A sikertelenség nem szégyen. A szégyen az, ha a sikertelenség után nem kísérletezünk újból.

Hirek, vegyesek.

Kitüntetés. Magyarország Főméltóságú Kormányzója dr. Balassa Brunó István vallás- és közoktatásügyi minisztériumi miniszteri osztályfőnöknek, az V. ügyosztály osztályfőnökének, a m. kir. miniszterelnök előterjesztésére, a visszacsatolt területek közoktatásügyi igazgatásának megszervezése terén kifejtett értékes és eredményes munkásságának elismerésül, a Magyar Érdemrend középkeresztjét adományozta.

Címadományozás. A Kormányzó Ur Ő Főméltósága, a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter előterjesztésre dr. Damjanovich Lajos miniszteri tanácsosnak, ügyosztályunk volt főnökének, a miniszteri osztályfőnöki címet és jelleget, dr. Barcza István miniszteri számvevőségi II. osztályú főtanácsosnak, ügyosztályunk volt számvevőségi főnökének, a miniszteri számvevőségi I. osztályú főtanácsosi címet adományozta.

Tanárképző Főiskolánk új igazgatója. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Istenes Károly tanárképző főiskolai igazgató nyugdíjba vonulása következtében, dr. Bárczi Gusztávot, a gyógypedagógiai nevelőintézet igazgatóját, eddigi beosztásának érintetlenül hagyása mellett, a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola igazgatói teendőinek ellátásával ideiglenesen megbízta. A Főiskola további elhelyezésére a budai gyógypedagógiai intézetet jelölte ki. (110.001—1942. V/4. ü. o. 1942. júl. 30.)

Kinevezések. A Kormányzó Ur Ő Főméltósága Sándor Lajost, a vakok budapesti József Nádor királyi országos intézete tanárát és Erdélyi Józsefet, az egri siketnéma-intézet tanárát a VI. fizetési osztályba kinevezte. — A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Pocskay Lászlóné Mittermayer Magda debreceni áll. siketnéma intézeti, Dúsz Lászlóné Dalma Mária bpesti áll. gyógypedagógiai nevelő intézeti, Ficzary Marianna váci kir. orsz. siketnéma intézeti és Berényi-Üveges Sándorné Dalik Ilona szegedi siketnéma intézeti helyettes tanárokat gyógyítvanevelő iskolai rendes tanárokká, Hegedüs Mária budapesti áll. gyógypedagógiai nevelő intézeti, Giesser Györgyné Lengyel Mária bpesti áll. siketnéma intézeti, Markovics Tibor bpesti vakok József Nádor kir. orsz. intézeti és Nagymajtényi Lászlóné Tóth Jolán helyettes tanárokká nevezte ki. (1942. június 30. — 108.254—1942. V. 4. szám.)

Tornow Károly dr.-t, a Deutsche Sonderschule főszerkesztőjét és a magdeburgi kiegészítőiskola eddigi igazgatóját, tanügyi tanácsossá nevezték ki és Berlin város összes gyógypedagógiai intézményeinek felügyeletével bízták meg. Ez az esemény a német gyógypedagógia fejlődésében határkövet jelent, mert Tornow dr. új beosztásával megteremtették Németország legelső egységes gyógypedagógiai szakfelügyelőségét (Sonderschulreferat). Tornow dr. új hatáskörén kívül a berlini kiegészítőiskolai tanárképző tanfolyam vezetését is átvette. Tornow dr. sokoldalú munkásságát mindig élénk figyelemmel kísértük. Az ő nevéhez fűződik a magyar-német gyógypedagógia sikeres együttműködése és a német gyógypedagógiának és tanárképzésnek egységesítő törekvése, ami a magyar elgondolások helyességének igazolását és eredményeink méltó elismerését jelenti.

Személyi hírek. Kerényi József gyógypedagógiai tanár kartársunk „A bűnözés leküzdésére irányuló törekvés új útjain” címmel tanulmányt írt a Nevelés c. tanügyi lap 1941—42. évi 10. számába. Cikkében a bécsi rendőrigazgatóság kriminálbiológiai állomásának működését ismerteti kritikai megvilágításban. — A váci Hangya szövetkezet július hó 12-én tartotta 25 éves jubiláris közgyűlését, amelyen az ünnepi beszédet Györgyfy Ákos, a szövetkezetnek egyik megalapítója és huszonöt éven át megszakítás nélküli igazgatósági tagja mondotta.

Növendékfelügyelői kinevezések. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Kontesveller Róza váci kir. orsz. siketnéma intézeti II. osztályú növendékfelügyelő altisztet I. osztályú altisztii illetményekkel gyógyítvanevelő iskolai növendékfelügyelővé, Mihalik Margit budapesti állami gyógypedagógiai nevelőintézeti és Gossler Jenő kaposvári

siketnéma intézeti szegődményes növendékfelügyelőt II. osztályú altiszti illetményekkel gyógyítvanevelő iskolai növendékfelügyelővé nevezte ki.

Fotocella a vakok kalauzolására. Erről a találmányról, amely nálunk dr. Müller Vilmos főorvos nevéhez fűződik, mert ő foglalkozott ezzel tüzetesen világtalan növendékeink bevonásával, lapunk hírrovatában néhány sorban már megemlékeztünk. Minthogy e kérdéssel a külföldi vak-ságügyi intézmények is foglalkoznak, célszerűnek találjuk, ha emlékeztünkbe idézzük, miben áll a dolog lényege, s hogyan szolgálja a vakok érdekeit járás-keelésükben. Általában azt tartják róla, hogy megkönnyíti a vak ember tájékozódását az épületek belsejébe, noha a mi tapasztalataink szerint a vak ember e nélkül is könnyebben tud eligazodni nemcsak a zárt épületek falai között, hanem a szabadban is, ha megfelelő szakképzésben részesül és főképpen, ha a tájékozódás gyakorlása alaposan keresztülvitetett. Lássuk, mit mondanak a készülékről a külföldi illetékesek. A vak kis készüléket hord magával, amely fotocellából, rádióerősítő-csőből, telepéből, megzümmögőből áll. Az épület folyosóin, lépcsőfeljáróinál, szobák felett fényvetőket helyeznek el, melyek hosszú, egyenes fénycsóvakat vetítenek. Ha a fénysugár a fotocellát éri, a zümmögő megszólal és zúg, amíg csak a cella látja a sugarat... A vak maga elé tartja a készüléket és biztonságosan halad előre, a fénysugár irányában, mert a zümmögést hallja, tudja, hogy helyes úton jár. Ha véletlenül kitér az útból, a zümmögő elhallgat. Erre a vak megáll, s a készülék körbemozgatásával addig keresi a sugarat, amíg ismét meghallja a zúgást.

Svájci humanizmus. A Paris Soir-ban olvassuk, hogy Benjamin Valloton svájci író kezdeményezésére és a svájci ujságolvasók áldozatkészségéből a mostani háborúnak mindazok a rokkantjai, akik teljesen megvakultak, de valami foglalkozás üzéséhez már megszerezték a képességet, egy ezüstórát kapnak. Az óra a svájci óraipar igen szép és sikerült terméke. A fedőlapon a sebesült katona látható, akit a Vöröskereszt lobogója védelmez. Megfelelő érintésre bármikor üti az időt és amellet számlapján a számok braille-féle domborjegyekkel tapinthatók. A svájci Vöröskereszt megállapítása szerint egyelőre kereken 200 ilyen vak, de már átképzett rokkantja van a háborúnak. Legtragikusabb sorsú közöttük egy fiú, akinek már az édesaja is mindkét szemére megvakult az első világháborúban. A közlésből nem tűnik ki, vajjon ez az akció az összes háborús vakokra, vagy csupán a franciákra terjed-e ki.

Lapunk legközelebbi száma szeptember 10-én jelenik meg. Lapzártá: augusztus 31.

Magyar Gyógypedagógiai Tanárok Országos Egyesülete

Örökös tb. elnökök: Herodek Károly, a vakok József Nádor kir. orsz. intézetének ny. igazgatója, Budapest, Klug Péter kormányfőtanácsos, ny. orsz. szakfelügyelő, Budapest, Schannen Péter, ny. gyógypedagógiai igazgató, a vakok kolozsvári orsz. intézetének volt igazgatója, Budapest, Völker József, a siketnémák soproni intézetének ny. igazgatója, Sopron.

Elnök: Szép József igazgató, Vác. — Siketnémák kir. orsz. intézete. Telefon: Vác 16.

Társelnökök: Füzesi Árpád, a budapesti áll. siketnéma intézet igazgatója, Schreiner Ferenc c. gyógyped. igazgató, Budapest, Pánczél Imre igazgató, Gyula.

Főtktár: Zsenaty Dezső, az áll. gyógypedagógiai nevelő intézet tanára, Budapest, I., Gömbös Gyula-út 53.

Jegyző: Angyal József siketnéma-intézeti tanár, Vác.

Szerkesztő: Györgyfy Ákos budapesti áll. siketnéma-intézeti tanár. VIII. Festetics-utca 3.

A kiadóhivatal vezetője és az egyesületi nyomtatványok kezelője: Györffy Pál budapesti áll. siketnéma-intézeti tanár. VIII., Festetics-utca 3.

Pénztáros: Weszelovszky Lajos áll. sn. int. tanár, Budapest, Festetics-u. 3.

Számvizsgálók: Fizáry Bódog bpesti kir. orsz. vak-intézeti tanár, Magyar László Budapest székesfővárosi gyógyped. intézeti igazgató, Révász Kálmán budapesti kir. orsz. vakintézeti tanár.

A választmány tagjai: Rendes tagok: Bács László, Berényi Ü. Sándor, Erdélyi József, Gogola Aladár, Hochrein Lajos, Kanizsai Dezső, Krupa Pál, László Géza, Lett József, Rédiger Károly, Schulmann Adolf, Simon József, Tinschmidt Ernő, Tóth Árpád, Vida Lajos, Wayán Ferenc, Záborszky Árpád a siketnéma szakoktatás képviselőjében, Gáldy Andor, Góts Ottó, Horváth Frigyes, Schnitzl Gusztáv, Vajda Lajos, Zalán József a vakok szakoktatása képviselőjében, dr. Baranyay Géza, Berényi Ferenc, Kádas György, Kerényi József, Libucz József, Szabó Gyula, Vargha Béla az értelmi- és erkölcsi fogyatékosok szakoktatása képviselőjében. Póttagok: Gresz József, Tóth Ferenc, Végh Ferenc.

Tagsági díjak és lapelőfizetések: Weszelovszky Lajos címére, Budapest, VIII., Festetics-utca 3. sz.,

cikkek, hírek, cserepéldányok, ismertetésre szánt könyvek, kiadványok: Györgyfy Ákos címére, Budapest, VIII., Festetics-u. 3. sz.,

felszólamlások, nyomtatvány megrendelések és nyomtatványokért járó pénzek: Györffy Pál címére, Bpest, VIII., Festetics-u. 3. sz. küldendők.

A Magyar Gyógypedagógiai Tanárok Országos Egyesületének szakosztályai:

1. *Siketügyi és beszépedagógiai szakosztály.* Elnök: Füzesi Árpád igazgató, Budapest. Titkár: Jónás László tanár, Budapest.

2. *Vakságügyi szakosztály.* Elnök: Schreiner Ferenc c. igazgató Budapest. Titkár: Bors Vilmos tanár, Budapest.

3. *Értelmi- és erkölcsi fogyatékoságügyi szakosztály.* Elnök: Pánczél Imre igazgató, Gyula.